

Pozorovat radostné vzrušení dětí, které najednou vidí „až do nebe“, patří k nejhlubším zážitkům těch, kdo s nimi pracují.

děti

PRÍSTUP k některým problémům našeho zdravotnictví nemá ve světě obdoby. Většinou o takových oblastech málo víme. Více o nich vědí specialisté, kteří se sem z mnoha zemí světa přijíždějí učit, neboť boj o lidské zdraví je dilem člověka, který své vědění i nadání znásobí touhou pomáhat tomu, kdo trpí, kdo byl postižen.

Nedávno jsme uveřejnili rozhovor o dyslexii (neschopnosti některých dětí naučit se číst), dnes se vydáme do oftalmopedického ústavu, který kromě jiného pečuje o děti se zbytky zraku. Hovoří **MUDr. CECILIE DRÁSTÍKOVÁ** a **PhDr. MARIE VÁGNEROVÁ**.

„Děti se zbytky zraku“ jsou děti více než slabozraké, které sice velmi málo – jen zbytkem zraku – vidí, ale jeho pomocí v podstatě myslí, cítí a vyvíjejí se po způsobu vidomých.

Pečujeme o děti s těžkými vadami zraku, které potřebují zvláštní školní výchovu. I takové děti mohou být vyučovány zrakově. Musí mít zvětšené písmo, optické pomůcky. V normální škole by nestačily a pokud do ní dříve musely chodit, dostávaly se často do stressových situací. Pro ně byly zřízeny školy pro slabozraké. Jsou však i děti, které jsou po veřejnoprávní stránce vedeny jako slepé. To jsou právě děti se zbytky zraku.

V Praze byla pro ně v roce 1966 zřízena speciální škola. Je jediná svého druhu v Evropě. Chodí do ní většinou děti, které by jinak byly ve slepeckých ústavech a kde by se na ně vztahovala všechna ochranná, ale i všechna omezující opatření, platná pro nevidomé. V této škole jim použití zvláštní metody a speciálních optických zařízení umožňuje zbytku zraku využívat. Zakladatelem školy byl přednosta našeho ústavu MUDr. Falt, který před třemi lety odešel do důchodu, a první ředitelka školy Vlasta Štruncová. Náš ústav děti kontroluje po oční stránce, aby se jejich zrak při práci neunavoval, aby měly přiměřené optické pomůcky. Některé musí zrakovou práci přerušovat; vyučuje se tedy i metodou hmatovou. Mnohé pracují převážně metodou zrakovou, u jiných zase převažuje práce písmem slepeckým, právě podle toho, jak je jejich zraková schopnost postižena. Pro některé případy, u nichž není prognóza jasná, je kombinovaný způsob vyučování pojistkou pro případ, že by se stav dítěte zhoršil a došlo k úplné slepotě.

K otázce, zda se osobnost dětí se zbytky zraku po oddělení od zcela slepých vyvíjí jinak, než tomu bylo dříve, lze říci, že speciální školní i výchovné opatření pro tyto děti je na místě. Tvoří totiž skupinu s vlastními potřebami i vlastní problematikou. Směšování této skupiny s dětmi nevidomými by bylo při dnešních technických možnostech zcela jistě krokem zpátky. V roce 1969 a v roce 1973 byla hodnocena orientace žáků v prostoru a čtení i psaní normálního i bodového tisku. Ukázalo se, že většinou zbytku zraku a užíváním speciální optiky se prostorová orientace a čtení i psaní přesunuly od hmatového a smíšeného způsobu k práci zrakově.

Zrakové vady dětí jsou všeho druhu. Ty zvlášť těžké jsou jednak zděděné, jednak zaviněné poškozením plodu během nitroděložního života, a konečně perinatální, kdy k poškození zrakového orgánu dojde během nebo krátce po narození dítěte. Zajímavý je např. jeden z mladších poznatků: zákal čočky, kombinovaný ještě s jinými organickými poruchami jako důsledek onemocnění matky zarděnkami. Potvrdilo se to po velkých epidemiích zarděnek v letech 1957 a 1964 zejména v Austrálii, po nichž se narodilo mnoho dětí s kombinovanou vadou a s těžkým zrakovým poškozením. Také u nás máme děti těžce zrakově poškozené, jejichž matky v počátku těhotenství prodělaly zarděnkou. Lékaři dnes v takovém případě doporučují přerušit těhotenství a počkat si na dítě zdravé.

Těsně po narození může zrak dítěte poškodit tzv. retrolentální fibroplazie. Postihuje děti, které se narodí nedozrálé a jsou pak vystaveny buď příliš velké koncentraci kyslíku v inkubátorech, nebo je jim kyslík naopak náhle odňat. Dítě ke svému vývoji kyslík nezbytně potřebuje. V inkubátoru je ovšem třeba jej dávkovat tak,

aby se na jedné straně chránil jeho život, na druhé straně zase se dítě musí chránit, aby kyslíku nedostalo příliš mnoho. Pokud se na sítnici objeví známky předávkování, nesmí se kyslík vysadit příliš zprudka. Dnes už tento problém v podstatě zvládnout dovedeme. Nejvíce této slepoty je ve Spojených státech, kde jako první začali zachraňovat velmi mnoho nedonošených dětí v inkubátorech. Dlouho se nevědělo, že je tak možno dítě i poškodit.

Je smutné, že i úrazy jsou častou příčinou těžkého poškození zraku, ačkoli je v silách nás všech před nimi děti uchránit.

Doufáme, že se co nejdříve k našemu týmu připojí také genetik. Dnešní medicína má už totiž možnost zabránit do jisté míry také u dědičných chorob, aby se narodil defektní jedinec. Jsou např. některé dědičné vady – i zrakové – vázané na pohlaví dítěte. Dnes už je možno v závažných případech i během těhotenství zjistit, zda se narodí chlapec nebo dívka. V nepříznivém případě je možno těhotenství přerušit a počkat až se objeví plod takového pohlaví, které nemocní.

Vraťme se ještě k naší unikátní škole pro děti se zbytky zraku, kde se děti vyučují jak metodou zrakovou, tak hmatovou. Toto dvojí čtení a dvojí psaní není přetěžováním, naopak, střídání metod umožňuje očím odpočinek v době práce hmatové a radost z nových poznatků.

při práci zrakově. Děti používají raději zrak, když jim to pomůcky umožní. Dochází u nich k rozvoji zrakové funkce. Vždyť dítě tu vsukává začíná objevovat svět, jeho citový odezva je obrovská a radostná. Obavy z přetěžování na počátku školy ovšem vyslovovány byly. Průzkumy však potvrzují, že děti pracují zrakově rády a beze škody.

Učitelna přenáší ráno a poobědne je vypravuje do školy. Učitelky ze škol mají pro svou práci zvláštní přípravu, která je velmi náročná. Pro zrakové vady děti musí pracovat s mimořádnou velikostí písma, texty z učebnice je třeba přepisovat na velké papíry, ze kterých se děti učí číst. Používají při vyučování dvojí techniky – bodového písma a černotisku. Je to nutné, protože v některých případech se může

se zbytky zraku

Pokud se týká otázky, zda děti s postižením zraku přibývá nebo ubývá, domníváme se, že jich bude přibývat, a to proto, že se daří stále více zachraňovat děti nezralé, předčasně narozené. Musíme počítat s možností defektů nejen těch, jež souvisejí s kyslíkem, jak už jsme o nich mluvili, ale i jiných, daných nezralostí tkáně při narození takového dítěte. Na druhé straně zase doufáme, že se nám v budoucnu podaří omezit hodně genetických postižení. I tak nám ve školách pro děti s vadným zrakem i ve škole pro děti se zbytky zraku bude asi žáků přibývat, protože děti vůbec přibývá.

Procházíme základní devítiletou internátní školou pro děti se zbytky zraku. Jsou to ústřední, speciálně osvětlené třídy, ve kterých je nejvíce deset dětí. Jsou chytivé práce, horlivě se snaží ukázat, co dovedou. A je toho dost. Mají k dispozici nejmodernější optické přístroje, ale především trpělivé a laskavé učitelky, které se jim neúnavně věnují. Každému z nich individuálně. V ložnicích jsou zvláštní sklápěcí lůžka, aby měly děti dost prostoru. Bydli po čtyřech nebo po pěti. Jsou tu umývárny, sprechové kouty, každé dítě má svůj zásuvkový stolek a satník. Dokončuje se velká společenská místnost. Děti se zde cítí jako doma. Učí se vidět. V každé jiné zemi světa by byly přiřazeny k nevidomým, naučily se psát a číst Braillovým písmem a orientovat se hmatem. Tady se učí vidět alespoň trochu nebo alespoň kousek světa kolem sebe. V tom je škola, do které jsme vás dnes pozvali, jedinečná. Ředitel školy PAVEL VANĚK, který nás provází, vysvětluje:

„Celosvětově třídění zná jen slabozraké a nevidomé. Žáci naší školy by byli většinou řazeni už mezi nevidomé. První třída byla otevřena v roce 1963 a postupně byly otevírány další, až vznikla škola, jakou máme dnes. Až do roku 1974 byla adaptována. Trvalo to čtyři roky, a škola v té době sídlila na různých místech. Je zde 66 dětí, z nichž 54 bydlí v internátě. Kapacita je 47, takže už internát vlastně nestačí. Chybí nám místnosti, kde by si děti mohly hrát, takže mohou být jen ve třídách nebo v ložnicích. Zahradu máme sice velkou, ale přes všechno naše úsilí se nepodařilo přiměřet Sady, lesy a zahrádnictví, aby ji upravily alespoň tak, aby do ní děti vůbec mohly. Chodíme proto s dětmi na vycházky a často do Domu dětí na Hradčanech.

Ve školní době se o děti starají učitelky, po skončení vyučování je přebírají vychovatelky, které je mají v péči přes poledne a po odpoledním vyučování – to je u nás dvakrát týdně. Večer přibírá pomocná noční vychovatelka, která má děti na starosti až do rána.

stát, že se zraková vada zhorší. Velký význam má skutečnost, že si děti vybudují zrakové představy, které jim mohou dát velmi mnoho i v pozdějším věku.

Na rozdíl od normálních škol máme velké kovové tabule, natřené matnou bílou barvou, a na ně se píše černou barvou, která se dá umývat vodou. Psané texty a obrázky si vyučující dělají většinou sami. Některé nám překresluji malíři podle obrázků z knížek, jakých používají děti v normálních školách. Na mapě nebo na obrázku totiž nemůže být mnoho detailů, aby se dítě mohlo dobře orientovat.

Děti žijí společně ve skupinách podle věku řadu let a řekli bych, že se mezi nimi vytvářejí přátelské vztahy. Loučení těch, kdo odcházejí z deváté třídy, je někdy dojemné. Děti si tady zvyknou na sebe, na své vychovatelky i učitelky i na prostředí. Když odcházejí, nevědí, co je čeká, ani s kým se setkají. Ty nejnadanější odcházejí do gymnázia pro děti s vadami zraku v Koperníkově ulici. Další možnost studia mají na ekonomické škole v Krči. Ti, kteří nemají předpoklady pro další studium, jdou do učebních oborů také v Krči. Hudebně nadané děti studují ve střední hudební škole, kde je také laďčský obor.

Ukazuje se, že děti, které sem přešly ze školy pro nevidomé, kde nebyly zvyklé zrakově se orientovat, naučí se tomu poměrně brzy. Pohybují se samostatně, takže se na první pohled zdá, že jejich zraková vada není velká. Potvrzuje se, že se procvičováním zbytku zraku dětem život ulehčuje, protože jsou značně samostatné.

Kolektiv stejně postižených způsobuje, že jsou děti přirozené. Nesetkal jsem se dosud s dítětem v této škole, které by v pubertě své postižení neslo tragicky. Na naší péči a starostlivosti, aby se jim nic nestalo, reagují někdy tak, jako by to byla péče přehnaná. Neuvědomují si často, že to, co vnímají, není všechno, co by vidět měly a že jim hrozí nebezpečí, před kterým je – třeba při tělocviku a pracovní výchově – chráníme.“

Otiskujeme kresbu dětí se zbytky zraku. Kdyby byly vychovávány jako děti nevidomé, nemohly by kreslit a neznaly by svůj okolní svět. Moc rády se dívají na mraky. Umožňuje jim to technika moderní společnosti, ale především lidé, kteří se o ně starají, sledují trpělivě jejich pokroky, vedou a opatrují je s láskou a vymýšlejí, co ještě by bylo možno udělat, aby z postiženého dítěte vyrostl člověk, který vidí svět kolem sebe a lidí v něm. VI

výsledky

Milí čtenáři, chtěli bychom v první řadě poděkovat všem, kteří jste se naší soutěže zúčastnili. Všechny příspěvky redakce a porota soutěže pečlivě pročetla a výsledky vám dnes předkládáme. Na adresu těch, kteří se tentokrát neumístili na některém z oceněných 10 míst, bychom rádi řekli, aby nebyli zklamáni a nadále nám své zkušenosti a poznatky o práci Československého červeného kříže posílali. Redakce je vždy podle svých možností ráda uveřejní. Porota soutěže rozhodla o umístění takto:

1. cena – 3000 Kčs: EVA ŠTĚPÁNKOVÁ, Teplice, „MINUTY, HODINY A DNY“
2. cena – 2000 Kčs: KAREL SEDLÁČEK, Praha, „JEDNOHO ODPOLEDNE“
3. cena – 1000 Kčs: IVAN PETŘÍK, Ostrava, „NAROZENINY“
4. až 10. cena – roční předplatné časopisu ZDRAVÍ

velké dopisovatelské soutěže

o ceny
za nejlepší příspěvek v roce 1975

MUDr. Viera Šebestová, Bratislava
Jana Nováková, Praha
MUDr. Josef Husička, Náměšť na Hané
Milada Passerová, Praha
František Huřka, Praha
pplk. Pavol Turza, Praha
František Linhart, Praha